

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ – НАГАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Проблеми забезпечення безпеки країни, державної безпеки, безпеки на рівні регіону і підприємства досить складні, так само як і всі ті процеси, які відбуваються сьогодні у нашому суспільстві. Вони пов'язані з реформою в політич-

них, економічних, соціальних, духовних сферах. Проблеми формування правової держави, перебудови політичної системи суспільства потребують переосмислення концепцій безпеки регіону, державної безпеки, економічної безпеки як певної форми її вираження. Економічна безпека є фундаментальною основою економічно ефективної держави в цілому. Економічно ефективна держава – це держава, що відстоює свої національні інтереси і забезпечує свою національну економічну безпеку в певний час за даних обставин в умовах необмеженої міжнародної конкуренції. Без забезпечення економічної безпеки практично неможливо вирішити ні одного завдання на внутрішньодержавному і міжнародному рівнях.

Стан економічної безпеки України в цілому перебуває у тісному зв'язку із забезпеченням сталого розвитку всіх її регіонів. Популярне сьогодні політичне гасло «Сильні регіони – сильна держава» досить повно характеризує економічну стратегію України, за допомогою реалізації якої передбачається забезпечення економічної безпеки регіонів.

Проблеми забезпечення регіональної безпеки розглянуто в роботах Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьової, О.М. Ляшенко, О.Г. Симонової, С.М. Смирнова,

М.В. Мінченко [1-4]. В економічних дослідженнях вітчизняних фахівців, таких як Н. Реверчук, Я. Малик, Й. Кульчицький [5] виявлено необхідність зміцнення особливостей впливу регіонального розвитку на економічну безпеку держави. У роботах визначено роль і особливості регіональної економічної безпеки, аспекти регіональної політики країни і вимоги з забезпечення регіональної економічної безпеки з урахуванням особливостей відносин між різнорівневими гілками влади, розглянуто методологічні прийоми формування інтегрального показника рівня регіонів [4, 76], обґрунтовано пропозиції з удосконалення механізму управління регіону в умовах економічних ризиків.

Мета статті – розкрити теоретичні основи концепції забезпечення соціально-економічної безпеки регіону.

Економічну безпеку територіального утворення (край, регіон, економічний район) варто розглядати як сукупність поточного стану, умов і факторів, які характеризують стабільність, стійкість і поступовість розвитку економіки регіону. З одного боку, забезпечення економічної безпеки регіонів припускає інтеграцію регіональної економіки в економіку держави, з іншого – збереження регіональної незалежності.

Забезпечення соціально-економічної безпеки регіону можливе тільки тоді, коли враховуються інтереси всіх учасників процесу регіонального розвитку – підприємств, галузей, міст, районів тощо. На різних рівнях регіонального розвитку тісно переплітаються економічні, політичні,

екологічні та інші інтереси, причому чим вище рівень регіонального розвитку, тим більше учасників вступає у процес, тим ширше коло інтересів.

Таким чином, метою забезпечення економічної безпеки регіону є захист регіональних економічних інтересів. Об'єктом регіональної економічної безпеки є територія регіону, виробнича і соціальна інфраструктура даної території.

Регіональну економічну безпеку необхідно розглядати як складну соціально-економічну систему, що складається з таких підсистем: політико-правової, екологічної, виробничої, соціальної, інформаційної, управлінської.

Досягненню соціально-економічної безпеки на регіональному рівні, як власне і на рівні державному, перешкоджає ряд невирішених проблем, що звичайно класифікуються як загрози економічній безпеці. Проблема полягає у тому, що економічній безпеці регіонів загрожують сьогодні не тільки правова нерозв'язаність багатьох питань, неврегульованість відносин регіонів із центральними органами виконавчої влади, руйнування науково-технічного потенціалу, відсутність чіткої системи охорони навколишнього середовища, тінізація економіки, зростання економічної злочинності, низька професійна компетенція управлінських кадрів регіональних органів управління,

але головне – відсутність пріоритетів у їх соціально-економічному розвитку.

Пріоритетними завданнями територіальної економічної політики, спрямованої на підвищення економічної безпеки, є розробка і реалізація довгострокових програм розвитку регіональної економіки: реструктуризація економіки з переважним розвитком як галузей найбільш прибуткових і перспективних на даний момент, так і галузей, які мають довгострокові економічні переваги у загальній системі територіального розподілу праці.

Важливою особливістю забезпечення соціально-економічної безпеки регіону є сполучення розвитку соціальної сфери за рахунок власних регіональних коштів із державним регулюванням і субсидуванням соціального розвитку регіонів. Джерелами власних регіональних коштів є місцеві податки і збори, доходи від державної регіональної власності, добровільні пожертвування і внески юридичних і фізичних осіб. Джерелами централізованого економічного регулювання соціального розвитку регіонів виступають регулюючі податки, фінансові ресурси державних програм, загальні субсидії та цільові субвенції, кошти фондів регіонального розвитку [1, 46].

Для забезпечення соціально-економічної безпеки регіону необхідно дотримуватися таких принципів (див. рисунок).

Рисунок. Принципи забезпечення соціально-економічної безпеки регіону

Виходячи із зазначених принципів можна виділити основні напрями забезпечення соціально-економічної безпеки регіону.

1. Удосконалення правової бази. Забезпечення прийняття однозначних рішень при виникненні конфліктних ситуацій між центром і регіонами.

2. Збереження ресурсного потенціалу, відновлення і розвиток виробничого потенціалу регіону.

3. Розвиток самостійної бюджетно-фінансової політики регіонів.

4. Підготовка кваліфікованих кадрів адміністративного менеджменту.

Забезпечення соціально-економічної безпеки регіону пов'язане з вирішенням завдань, що припускає необхідність розробки відповідної концепції. Концепція – це сукупність найбільш істотних елементів теорії (теорій), які викладені у конструктивній, найбільш прийнятній для практики формі [1, 54].

Під концепцією забезпечення соціально-економічної безпеки регіону розуміється концентрована форма наукового обґрунтування сукупності ідей, цілей і засобів забезпечення соціально-економічної безпеки регіону.

Процес підготовки концепції включає такі етапи:

формування;

взаємне узгодження;

ранжування;

наповнення кількісним змістом;

уточнення та ідентифікація цілей зі способами їх досягнення.

У процесі формування концепції соціально-економічної безпеки регіону варто виділити чотири основних етапи:

1) ретроспективний аналіз соціально-економічної безпеки регіону, який варто здійснювати, керуючись не тільки інтересами регіону, але і держави в цілому;

2) визначення напрямів забезпечення соціально-економічної безпеки регіону;

3) прогнозування рівня соціально-економічної безпеки регіону;

4) узгодження інтересів забезпечення соціально-економічної безпеки регіону з національними інтересами. Даний етап потребує внесення певних коректив до прогнозів, які були виконані раніше.

Для забезпечення соціально-економічної безпеки регіону потрібен спеціальний інструментарій, використання якого дозволило б розробляти і вибирати найбільш прийнятні варіанти забезпечення соціально-економічної безпеки з урахуванням особливостей кожного регіону.

Значним досягненням державного управління в Україні є Концепція державної регіональної політики. У результаті її прийняття більш чітко визначилися обов'язки держави відносно розвитку регіонів і в той же час відокремилася та конкретизувалася відповідальність самих регіонів за їх соціально-економічний розвиток.

У концепції позначено такі складові економічної безпеки регіону:

економічна самостійність, що у першу чергу має виявлятися у здійсненні контролю за ресурсами регіону і можливості найбільш повного використання конкурентних переваг регіону;

стабільність регіональної економіки, що передбачає надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування впливу дестабілізуючих факторів;

здатність до розвитку і прогресу, тобто можливість самостійно реалізувати і захищати регіональні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну й інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал регіону.

Крім вищенаведеного, особливу роль у забезпеченні соціально-економічної безпеки регіону відіграють регіональні бюджети.

По-перше, зосередження фінансових ресурсів у місцевих бюджетах України дозволяє органам виконавчої влади регіонів мати фінансову базу для реалізації своїх повноважень відповідно до Конституції України. За допомогою бюджетів утворюються грошові фонди, які не тільки забезпечують виконання завдань загального призначення і створюють фінансову базу для здійснення функцій регіональних органів влади, але і створюють базу для забезпечення соціально-економічної безпеки регіону. Виходячи з цього можна зробити такий висновок: у найбільш загальному вигляді рівень соціально-економічної безпеки регіону може асоціюватися з величиною фінансових ресурсів, необхідних для підтримки і його розвитку, в першу чергу соціального розвитку регіону.

Обґрунтованість такого висновку випливає з того, що серед достатньо великої сукупності факторів, під впливом яких формується процес регіонального розвитку, пріоритетне значення мають:

виникнення нових суспільних потреб і необхідність пошуку способів їх задоволення;

зростання обмеженості всіх видів ресурсів, серед яких першочергове значення мають трудові ресурси;

поява соціальних обмежень у результаті негативного впливу наслідків науково-технічного прогресу на екологію і суспільство.

Крім того, у рамках теорії управління регіональним розвитком основними серед джерел регіонального економічного зростання насамперед є різні види трудової діяльності населення.

По-друге, формування регіональних і місцевих бюджетів надає можливість регіонам повною мірою виявити фінансово-господарську самостійність у витраті коштів на соціально-економічний розвиток регіону, а отже, і на забезпечення його соціально-економічної безпеки.

По-третє, за допомогою регіональних бюджетів здійснюється вирівнювання рівнів економічного і соціального розвитку територій. З цією метою формуються та реалізуються регіональні програми економічного і соціального розвитку регіонів. Наприклад, у Луганській області така програма прийнята на період до 2010 р.

Характеризуючи роль регіональних і місцевих бюджетів, не можна не відзначити, що кризові явища в економіці України, інфляція і розладнаність фінансової системи не дозволяють регіональним і місцевим бюджетам виконувати повною мірою своє призначення, що істотно відображається на процесі забезпечення соціально-економічної безпеки регіону. До особливо негативних проявів можна віднести дефіцит, суб'єктивізм при розподілі коштів між бюджетами

різних рівнів, несвоєчасність складання бюджетів.

Безумовно, роль регіональних і місцевих бюджетів у процесі забезпечення соціально-економічної безпеки регіону буде зростати поряд із наданням більших прав органам виконавчої влади на місцях.

Таким чином, економічна безпека має забезпечуватися, насамперед, ефективністю самої економіки, розширенням повноважень місцевого самоврядування, певною економічною автономією при оперативному прийнятті зважених управлінських рішень на окремих територіях країни. Нова регіональна політика має забезпечити розширення економічних можливостей і відповідальності регіональної влади шляхом глибокого перетворення форм і методів управління. Тому регулювання соціально-економічним розвитком регіонів є домінуючим завданням державного управління.

Література

1. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.

2. Симонова О.Г. Актуальні проблеми регіональної економічної безпеки України // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 8. – С. 125-132.

3. Смирнов С.М. Шляхи вдосконалення системи управління фінансовою безпекою регіону // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 2. – С. 105-110.

4. Мінченко М.В., Волик І.М., Боярко І.М. Формування комплексної інтегральної оцінки фінансово-економічного розвитку регіону // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 6. – С. 76 - 85.

5. Економічна безпека в Україні: держава, фірми, особи: Навч. посібник / Н. Реверчук, Я. Малик, І. Кульчицький, С. Реверчук; За ред. С. Реверчука. – Л.: ЛФМАУП, 2000.

